ЄВРОПА 16.03.2026 | Дмитро Стратієвський

Німеччина у новому «світі без правил»

ФРН готова відігравати ключову роль у зміцненні ЄС, опонуванні «трампізму» та стримуванні Росії. Але на її шляху стоять три виклики.

Німеччина десятиліттями жила у чітких та зрозумілих громадських координатах. Екстремістська ідеологія таврувалася як маргінальна і до 2017 року не мала свого представництва у Бундестазі. У консервативних колах критика Вашингтона сприймалася як антиамериканізм, а попередження про агресивні наміри Росії викликали у лівих асоціацію зі спробами перегляду підсумків Другої світової війни. На міжнародних майданчиках ФРН перебувала у геополітичній «тіні» США. Третя держава світу з номінального ВВП з низки історико-суспільних причин не бажала трансформувати свою економічну вагу на політичну. Вся зовнішньополітична концепція сучасної німецької держави базувалася на європейській солідарності, євроатлантизмі, пріоритеті дипломатії та миротворчості. Але після двох епохальних подій – початку широкомасштабної агресії Росії проти України та повернення Трампа до президентського крісла – політичному класу ФРН довелося терміново переглянути свої пріоритети.

Нинішній уряд у складі консерваторів (ХДС/ХСС) та соціал-демократів (СДПН) неодноразово робив різкі зовнішньополітичні заяви про необхідність зміцнення Євросоюзу, опонування «трампізму» та довгострокового стримування Росії. Очевидно, у цьому процесі Німеччина збирається відігравати ключову роль, і заяви підкріплюються конкретними діями. Але амбітним планам можуть завадити три виклики, які сьогодні стоять перед Берліном.

Внутрішньополітична нестабільність

У ФРН парламентаризм і федералізм є головними чинниками, що «цементують» всю систему управління. Запорука успіху «німецької машини» – це синхронна робота всіх рівнів та гілок влади. Але тепер ідеальна модель німецької державності дала помітну тріщину.

Ультраправа партія «Альтернатива для Німеччини» (АдГ) не просто критикує всі інші політсили в країні, але фактично пропонує концепцію розвитку, повну мігрантофобії, етнонаціоналізму та гіпертрофованого євроскептицизму. Вона протиставляє себе основам суспільного договору, що діяв у ФРН з моменту возз'єднання країни, і при цьому стабільно займає верхні рядки в рейтингах, має другу за чисельністю фракцію в Бундестазі і велике представництво у всіх ландтагах. Партія перестала бути східнонімецьким феноменом і за останні п'ять років подвоїла свою популярність на заході Німеччини, як показали недавні вибори в землі Баден-Вюртемберг.

«Альтернативу» постійно супроводжують скандали, а її відомі політики звинувачуються у співпраці з іноземними спецслужбами та кумівстві. Але це не призводить до помітного падіння рейтингу партії. У таких умовах демократичні сили застосовують інструмент «брандмауера», відмову від будь-якої кооперації з АдГ, не кажучи вже про коаліцію. Поки що зобов'язання дотримуються, проте така стратегія має й тіньовий бік. Чотири із шести урядів за останні 20 років складалися з ХДС/ХСС та СДПН, тоді як за попередні пів століття такий формат застосовувався лише одного разу. Відсутність в опозиції традиційної партії – чи то консерватори чи лівоцентристи – негативно впливає на баланс сил країни. На земельному рівні створюються уряди меншини для підтримки Лівої партії, а коаліційними партнерами демократів вимушено стають навіть ліві радикали з «Союзу Сари Вагенкнехт». За підсумками низки виборів 2026 року кількість таких коаліцій за принципом проти ультраправих, найвірогідніше, збільшиться. На цьому фоні відбувається падіння довіри громадян до державних інституцій та ЗМІ. Найяскравіше це проявляється у молоді. Помітно знизився і особистий рейтинг ключових політиків, починаючи з канцлера Фрідріха Мерца, за винятком хіба що міністра оборони Бориса Пісторіуса. У суспільстві виник феномен ностальгії за часів правління Ангели Меркель, які асоціюються зі стабільністю та передбачуваністю.

Економічна вразливість

Німеччині для здійснення проєкту лідерства необхідні величезні кошти. Тільки реформа Бундесверу та реалізація пакету заходів щодо підвищення безпеки критичної інфраструктури коштуватимуть держбюджету сотні мільярдів євро. Їхній приплив мають забезпечити економічне зростання та стабільні зовнішні ринки.

ФРН за низкою показників входить до трійки світових експортерів. Експортноорієнтована економіка – одночасно і сила, і слабкість.

Переваги полягають у значних бюджетних надходженнях, світовому визнанні продукції Made in Germany, розвитку технологій та створення робочих місць. Недолік полягає у вразливості економіки, її залежності від ситуації на зовнішніх ринках та у світовій політиці загалом. Причому кризи завдають подвійного удару: порушення ланцюжків поставок та зростання цін на енергоносії, що особливо гостро відчувають енергоємні виробництва-флагмани німецької індустрії, такі як хімічна промисловість, виробництво автомобілів та машинобудування.

Сукупні збитки ФРН від пандемії COVID-19 у 2020-2022 роках, війни Росії проти України та американських торгових мит, уже введених Дональдом Трампом з початку 2025 року, становили до 1 трлн євро. Нова війна проти Ірану може збільшити рахунок втрат на 40-80 млрд євро.

Зовнішній тиск

У зовнішній політиці Німеччина – командний гравець. Для Берліна важливо і звично діяти не поодинці, а в тісній кооперації з партнерами в рамках Євросоюзу, НАТО та всього західного співтовариства. Але кожна нова криза свідчить про чергову тріщину у «будівлі» західного світу. Ставка на «магію Мерца» в контактах з Трампом, надія на те, що дві «людини бізнесу» зможуть створити взаємоприйнятний формат американсько-німецьких відносин, себе не виправдала. І цим користуються противники європейської єдності у самій Європі та за її межами.

Федеральному уряду вже тричі за неповні три місяці цього року доводилося робити складний вибір: опонувати Вашингтону чи шукати компроміси. Так було в січні, на піку погроз проти Гренландії та після атаки на Каракас з подальшим викраденням тодішнього глави Венесуели Ніколаса Мадуро, і вже у березні, після початку американо-ізраїльської операції проти Ірану. Перебуваючи на роздоріжжі протилежних позицій (між євроатлантистами, прихильниками буквального дотримання міжнародного права, пацифістами та правозахисниками), правлячій коаліції доводилося ухвалювати рішення, які неминуче викликали невдоволення частини суспільства.

Триває російсько-українська війна, найбільш кровопролитний та масштабний збройний конфлікт у Європі з моменту закінчення Другої світової. Берлін, однозначно засудивши агресію Москви і ставши основним союзником Києва, взяв на себе цілу низку фінансових та дипломатичних зобов'язань в умовах

непередбачуваності адміністрації США. Ці процеси пов'язані зі значними витратами, причому не тільки монетарними. ФРН доводиться переконувати європейських союзників у необхідності продовження і навіть нарощування підтримки України та реальності російських загроз для Європи, незалежно від географічної віддаленості країн від східного кордону співтовариства. Бундестаг ухвалив безпрецедентне рішення, звільнивши бюджетні витрати на безпеку та допомогу Києву від дії «боргового гальма». Усередині країни необхідно продовжувати пояснювати населенню, що Україну не можна залишити в біді навіть із урахуванням національних економічних проблем.

По суті, Німеччина не має іншого історичного вибору, окрім як зробити серйозну заявку на лідерство і стати в новому «світі без правил» у кооперації зі своїми союзниками тим полюсом сили, який готовий дотримуватися правил. Берлін уже зробив низку кроків на цьому шляху, став ініціатором нового національного та загальноєвропейського курсу. Федеративній республіці вдалося створити багато в чому унікальну модель стримувань і противаг, працездатних держінституцій, які забезпечують політичну конкуренцію, свободи та верховенство права. Розвинена економіка та висока культура виробництва створюють для політики надійну фінансову основу. Громадянське суспільство країни, де кожен третій дорослий житель працює на громадських засадах, робить цю модель стійкою. Головна проблема полягає в тому, чи вистачить у німецьких політиків послідовності та мужності не згорнути з обраного шляху.

Дмитро Стратієвський
Берлін

Дмитро Стратієвський (Dr. Dmitri Stratievski) закінчив факультети політології та історії, а також захистив дисертацію в Берліні (FU Berlin). Директор Берлінського Центру вивчення Східної Європи (Osteuropa-Zentrum Berlin e.V.). Автор ряду наукових та публіцистичних робіт, виставок та проектів із вивчення історії та сьогодення пострадянських держав.